

Bartoněk, Antonín

[Ruijgh, Cornelis Jord. L'élément achéen dans la langue épique]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1959, vol. 8, iss. E4, pp. 120-122

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/110216>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

C. J. Ruijgh: *L'élément achéen dans la langue épique*. Bibliotheca classica Vangorcumiana VIII. Assen, van Gorcum, 1957, str. 178.

Ruijghova práce představuje ve vývoji názorů o nářeční stratigrafii homérské řeči významné navázání zejména na Parryho práce o homérských formulích i na jeho závěry o „achajské“ fázi ve vývoji řeckého epického jazyka. Celou dosti složitou historii problému podává R. zdařilým způsobem v první kapitole knihy (str. 1—10). Rozebírá tu rozmanitá mínění o vzniku homérské řeči, a zvláště si přitom všímá vývojové linie „achajské“ teorie, která vede od Meilleta (po prvé v *Aperçu d'une histoire de la langue grecque*, Paris 1913 — viz německý překlad H. Meltzera, *Geschichte des Griechischen*, Heidelberg 1920, str. 184 n.) přes Parryho (zvl. HSCP 43 (1932), 1—50, zvl. 25 n.), Nilssona (*Homer and Mycenae*, London 1933, zvl. 175 n.), a do jisté míry i Bowru (CQ 20 (1926), 168—175, a JHS 54 (1934), 54—74), až k Chantrainovi (po prvé v *Grammaire homérique*, Paris 1942, viz zvl. str. 293, 374, 494, 496; srov. i P. Mazon—P. Chantraine, *Introduction à l'Iliade*, Paris 1942, 113 n.) a k Severynsovi (*Homère II*, Bruxelles 1946, zvl. 27—48). Tito autoři obrátili všichni svou pozornost k tomu, že se u Homéra vyskytuje celá řada slov, která jsou jinak na řeckých epigrafických památkách anebo v glosářích dosvědčena jen pro nářeční skupinu arkadokyperskou, a založili na tomto zjištění — v tomto případě s výjimkou Bowry — svoje přesvědčení o existenci „achajských“ elementů v homérské řeči. Ruijghova práce vytváří pak zároveň protějšek k Leumannově knize *Homerische Wörter*, Basel 1950, jejíž autor považuje většinu nápisných „arkado-kyperských“ slov, majících paralely u H., za pouhé epické výpůjčky a zároveň také upírá věrohodnost starověkým údajům o nářečním zabarvení jednotlivých glos.

Principy Ruijghovy metody jsou vloženy na samém počátku druhé kapitoly (11—97). Práví se tu: „Podaří-li se nalézt (v homérském užívání „arkado-kyperských“ slov — *doplnil A. B.*) systém zároveň jednoduchý a přísně dodržovaný, tu se lze nadít, že slovo, o něž jde, představuje starý a tradiční prvek v epické mluvě. A nevzejdou-li na druhé straně v daném případě vážné námitky ze strany Leumannovy metody, je nutno učinit závěr, že je toto slovo v arkado-kyperštině autentické“ (str. 11). Další část druhé kapitoly je věnována otázkám rozvrstvení staré řečtiny a postavení mykénštiny mezi ostatními řeckými dialekty (11—18). Místo arkado-kyperštiny i jejího archaického předchůdce mykénštiny je podle autora přesně uprostřed mezi ionštinou a aiolštinou. Ruijghův argument uváděný proti aiolskému charakteru mykénštiny — že totiž aiolské *-εσσι*, stojící proti mykénštině *-σι* (= *-σι*), je již předdorské — je celkem přesvědčivý, naopak důvod vznesený proti jejímu blízkému příbuzenství s ionštinou — že proti mykénštině *-ο-ι, -α-ι, -σι* (= *-οις, -αις, -σι*) stojí ionské *-οισι, -ησι, -σι* — má závadu v tom, že někteří badatelé (po prvé V. Pisani, *Die Entzifferung der Ägeischen Linear B und die griechischen Dialekte*, RbM 98 [1955], 1—18; [srov. i Ventris-Chadwick, Documents 85]) interpretují mykénštině *-ο-ι, -α-ι* právě spíše jako protoionské *-οιηι, -α(ι)ηι*. Autor sice tuto interpretaci odmítá, ale důvody, které proti ní uvádí, dostatečně nepřesvědčují. (K celé věci se nyní R. vrátil ještě jednou v článku *Les datifs pluriels dans les dialectes grecs et la position du mycénien*, Mnemosyne 9 (1958), 97—116). Úvodní partie druhé kapitoly končí poznámkami k užívání statistických metod při rozboru slovníku určitého autora (R. nemohl ovšem ještě vzít v úvahu práci G. Herdana, *Language as Choice and Chance*, Groningen 1956) a zevrubným rozbořem současného stavu bádání o homérské otázce (18—29); autor v něm zastává stanovisko Severynsova analytického unitarismu: oba eposy jsou dílem Homérovým, ale zároveň výsledkem velmi dlouhé epické tradice (127 n.).

Vlastní rozbor arkado-kyperských, t. j. „achajských“ slov, případně gramatických jevů, jak se nacházejí u Homéra, se začíná statistickou analýsou zvláštních homérských spojek *αὐτὰρ* a *ἰδὲ* a částice *νυ*, a to tak, že se zjišťuje, do jaké míry se vyskytují na určitých místech ve verši anebo v nějakém specifickém slovním okolí (29—66); ve shodě s Vendryesem, *La langue*, Paris 1921, 136 n., považuje R. slova tohoto typu za morfémy a nahrazuje rozbořem

jejich výskytu poměrný nedostatek vysloveně gramatických „achajských“ jevů u Homéra. Důkladný statistický rozbor těchto slov, zdůrazněný zvláště u prvního z nich konfrontací s homérským výskytem „neachajského“ *ἀτάρ*, poskytuje podobný obraz, s jakým se čtenář Ruijghovy knihy setkává i na dalších stránkách této práce: „achajské“ *αὐτάρ* vytváří v Homérově verši při celkovém počtu 768 případů jen pět specifických metrických formací (str. 29 n.), kdežto *ἀτάρ* se při svých 133 výskytech vyskytuje na všech sedmi metricky možných místech před bukolskou diairesí (str. 44 n.); z 35 homérských dokladů výrazu *ἰδέ* (příp. *ἰδ'*) jich následuje 31 bezprostředně po trochejské caesure (str. 55 n.); částice *νυ*, doložená u Homéra celkem 151krát, se v 15 případech vyskytuje ve verši, ve kterém se též nachází slovo *θεός*, 5× v poměrně blízkosti jiného „achajského“ slova *αἶσα*, resp. *αἰσμος*, a pod. (str. 57 n.). — Po těchto výkladech následuje dále u R. rozbor několika homérských sloves, jejichž některé tvary lze také pokládat za „achajské“ (67—89). Tak konstatuje autor značně rozvinutý formulkovitý výskyt slovesa *ἀῆναι* (a jeho některých odvozenin) i slovesa *φορῆναι* (vedle svého poukazu na arkado-kyperské paralely k těmto homérským infinitivům na *-ῆναι* mohl by dnes R. uvést přímo i mykénské *po-re-na* [= *φορῆναι*]). Jinou takovou „achajskou“ skupinu tvoří podle něho 12 hom. sloves na *-άζω*, *-ίζω*, která končí u H. ve futuru a aoristu na *-ξω*, *-ξαι* (probírány jsou i některé jiné výrazy, které s těmito slovesy etymologicky souvisí; při slovese *πτολεμίζω* pak autor rozebírá nejen dvojici *πτόλεμος/πόλεμος*, nýbrž i *πτόλις/πόλις*; výskyt „achajské“ varianty s počátečním *πτ-* je v obou případech daleko více vázán na určitá místa ve verši než výskyt formy s pouhým *π-*). Druhá kapitola končí statistickou analýsou sedmi vojenských terminů, *φάσανον*, *ἄορ*, *ἔγχορ*, *ἰός*, *σάκος*, *μῶλος*, *πρωλεές*, vztahujících se k válečnické době mykénské (srov. H. Trümper, *Kriegerische Fachausdrücke in griechischem Epos*, Basel 1950); většina z těchto výrazů je na nápisích anebo v glosářích přímo doložena pro arkadštinu nebo kyperštinu (přímý doklad pro slovo *ἔγχορ* R. ještě neuvádí; tento výraz je však doložen na jednom kyperském nápisu odkrytém v r. 1938, ale publikovaném až nyní T. B. Mitfordem v práci *Three Documents from Classical Cyprus, Minoica*, Festschrift zum 80. Geburtstag von J. Sundwall, Berlin 1958, str. 268 n.).

Zbylá část knihy, 3. a 4. kapitola, tvoří zvláštní ústrojný celek. Autor se tu soustřeďuje na analýsu všech ostatních, v 1. a 2. kapitole neprobraných homérských slov, která se nacházejí na arkado-kyperských nápisích anebo jsou doložena pro arkado-kyperštinu glosami. R. v každém z obou případů nejprve prokazuje autentičnost příslušného typu dokladů (3. kapitola [str. 98—110] obsahuje rozbor Leumannovy metody jako celku a kritiku jeho učení o teprve sekundárním používání homérských slov na arkado-kyperských nápisích, v úvodní partii 3. paragrafu 4. kapitoly [138—142] jsou pak vyloženy důvody, které potvrzují autentičnost arkado-kyperských glos); Ruijghovy argumenty jsou vesměs přesvědčivé a ukazují, že se Leumannova metoda hodí jen na velmi omezený počet případů a že podcenila význam a dosah tradičních elementů ve vývoji epické řeči. Potom autor rozebírá obdobným způsobem jako v 2. kapitole výskyt jednotlivých „achajsko“-homérských paralel (kap. 4, § 1 a 2 [111—138], obsahuje rozbor homérských slov, doložených na arkadokyperských nápisích, a kap. 4, zbytek 3. paragrafu a § 4 [143—167], je věnována analýse homérských výrazů dosvědřených pro arkado-kyperskou nářeční oblast z glos.)

Pro ilustraci autorových výsledků z těchto dvou posledních kapitol knihy uvedu aspoň nejmarkantnější případy, kdy je výskyt homérského slova, zkoumaného Ruijghovou metodou, a zároveň přímo doloženého na arkado-kyperských nápisích nebo glosách, aspoň na 30% homérských míst soustředěn na konci verše (v úvahy jsou vzata jen slova, která se v Homéroví vyskytují nejméně 10×): *ἄναξ* — 233 všech výskytů proti 107 výskytům na konci verše, *αἶσα* — 41: 21, *ἄρoura* — 44: 38, *κέλευθος* 39: 37, *ἄνωγα* 146: 91, *αἰθόμενος* 29: 17 (Ruijghem udaná čísla se v tomto případě týkají celé archaické epické poesie), *ἰκω* 25: 19

(opět pro celou arch. epiku), ἡβαιὸν 10: 9, αὐδῆ 29: 29 (pro celou arch. epiku; srov. i příslušná čísla pro sloveso αὐδάω (332: 267) — uvedený číselný údaj se týká opět celé arch. epiky — přímo pro nářeční oblast arkadokyperskou není ovšem sloveso doloženo), πέδιλον 17: 16, κύπελλον 10: 7 (srov. i čísla pro přímo nedoložené ἀμφικύπελλον [15:12]), λέκτρον 10: 9. (K těmto příkladům by bylo možno z kapitoly druhé připojit z vojenských termínů ještě ἔργος 240: 77 a ἰός 38: 20).

V této partii Ruijghovy knihy je poněkud na závadu, že autor někdy směšuje v jednom číselném údaji doklady z Homéra i z ostatní archaické epiky, takže o přesném množství výskytů u Homéra není čtenář vždy zcela dobře informován. Také příliš do šířky vedený rozbor mnoha homérských odvozenin od základních homérsko-„achajských“ paralel může někdy skutečné poměry zatemnit, když totiž jednak nemáme tyto odvozeniny přímo v arkado-kyperštině doloženy, a jednak že tu mohlo velmi často jít o umělé epické výtvořky, které byly již zcela beze vztahu k jakémukoli specifickému nářečnímu základu.

Ruijghova kniha je po všech stránkách velmi podnětná. Autor v ní využil moderních statistických metod v oboru, v kterém jejich užívání nebývá tak častým výsledkem, a propracoval metodu, která může přinést mnoho nového i u autora tak často rozebíraného, jako je Homér. Přitom dovede vyvozovat závěry i z nejnovějšího starořeckého nápisného materiálu, ať jde o nově nalezené nápisy alfabetské či o mykénské texty; informace, vzešlé z rozluštění lineárního písma B, slouží mu však spíše jen k prohloubení základní argumentace, získané rozбором tradičních alfabetských textů, než k nějakému budování nových smělejších hypotéz. — Jeho práce poskytuje ovšem především cenný materiál pro veškerá další bádání o nářečních prvcích v homérské řečtině, a to zejména pokud jde o homérský slovník. Byly-li dříve nějaké pochybnosti o existenci „achajského“ elementu v tomto jazykovém útvaru, budou nyní odpůrci „achajské“ teorie dosti těžce vyvracet argumenty, které Ruijgh v této své knize tak úspěšně sebral.

Antonín Bartoněk

Victor Steffen: *Quaestiones Lyricae*, fasciculus I. Państwowe wydawnictwo naukowe, Poznań 1955, str. 52.

Čtyři studie, které jsou v této publikaci obsaženy, zasvětil autor problematice staré ionské lyriky elegické a iambické. Jsou zde rozbor sporných míst básnické tvorby některých hlavních představitelů této lyriky — Semonida, Mimmerma a Solóna.

I. De Mimmermi Smyrneide.

Vedle zlomků Mimmermových milostných básní se nám zachovaly i zbytky elegií, pokládáné za bojové elegie charakteru tyrtaiovského či solónovského. Tyto elegické zlomky jsou však částmi jediného celku dlouhé básně, historického eposu v elegickém rozměru, popisujícího válku Smyrňanů proti Gygovi a Lydům, která byla vedena asi o generaci dříve před Mimmermem. Nejsou to tedy kratší bojové elegie, opěvující pozdější válku s Allyatem a povzbuzující ke statečnosti v boji za vlast.

II. De Semonide iambographo vitae humanae aestimatore.

Ze Semonidova zlomku ALG² I Diehl není jasné, s jakým úmyslem autor tuto báseň napsal. Všeobecně se soudí na naprostý Semonidův pesimismus, na ironické zoufalství nad lidským údělem a na rouhavý pohled na úradky bohů. Steffen se domnívá, že báseň není zachována úplně, nýbrž že pokračuje dále radami, jak lze lidský život příjemněji uspořádat. Podle jeho mínění totiž Semonides připisuje všechnu bídu života bezbožnému konání lidí, zejména honbě za majetkem. Soudí tedy, že na tento frg 1 D navazuje přímo frg 3 D, v němž básník radí, aby lidé život beztak krátký neprobíjeli a neukracovali si ho ještě marným pachtěním.